ZİYARET FENOMENİ BAĞLAMINDA YEDİ BUCAK AVŞARLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Seyit GEZER*

ÖZET

Çalışmada, alan araştırması yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın konusu ise Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesine bağlı; Karpınar, İğdeli, Yerlikuyu, Kaleköy, Burunören köylerinde yaşayan ve Alevi kimlikleri ile bilinen Yedi Bucak Avşarları arasında derlenen ziyaret olgusu ile ilgili bilgilerin incelenmesinden oluşmaktadır. Ürünlerin derlenmesi aşamasında gözlem ve görüşme teknikleri kullanılmıştır. Giriş kısmında Yedi Bucak Avşarları kısaca tanıtılmış, bir sonraki başlık altında ise ziyaret terimi hakkında bilgi verilmiştir. Ziyaretin bir terime dönüşmesinin temelinde halk dindarlığı olduğu tezi, Yedi Bucak Avşarları örneği ile açıklanmıştır. Çalışmada kutsal ve kutsal yerler tanıtıldığı gibi, bu yerler çerçevesinde oluşmuş inanç uygulamaları da incelenmiştir. Ziyaret yerleri yöredeki ve yöre dışındaki şeklinde iki kısım hâlinde verilmiştir. Yöredeki ziyaret yerleri; Tekke Ören, Himmet Dede, Ziyaret Kayası, Ziyaretin Dere, Mamad'ın Pınarı, Üç Taş ve Tekke şeklinde alt başlıklara ayrılmıştır. Yöre dışındaki ziyaret yerlerinin ise isimleri sıralanmıştır. Ziyaret fenomeni ise; ziyaret yerlerinin oluşumu, ziyaret yerleri etrafından oluşmuş efsaneler ve memoratlar, ziyaret zamanları ve ziyaret mekânları, ziyaret tipolojisi, uygulamalar ve ziyaretin amacı şeklinde sınıflandırılmıştır. Sınıflandırılan unsurlar ayrıntılı şekilde tahlil edilirken, Türk kültür tarihi ve halk bilimi açısından taşıdığı öneme vurgu yapılmıştır. Çalışmanın son kısmında ise elde edilen bilgilerden yola çıkılarak sonuca gidilmiş ve çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Alevi Avşarlar, Halk Dindarlığı, Ritüel, Kutsal Yer, Ziyaret Fenomeni, Evliya Kültü.

ABSTRACT

In the study the fieldwork research method are used. The subject of research is analyzing the information related to visiting phenomenon common among Yedi Bucak Avsars, known for their Alawite identity who live in Karpınar, İğdeli, Yerlikuyu, Kaleköy, Burunören villages that are part of Sarıoglan District in Kayseri. In the period of recovery of

* Dr., gezerseyit@hotmail.com

the products observation and interview techniques were used. In introduction part, Yedi Bucak Avşars were introduced briefly and the term visit was explained in the next chapter. The thesis of visiting resulted from the religious approach of the community was explained with the sample of Yedi Bucak Avsars. In this study not only the sacred places were introduced but also the belief practices were analysed which were formed on the basic of these places. Visit places were examined as two groups: the ones in the area and the ones outside the area. Visit places in the area are sub-classified as Tekke Ören, Himmet Dede, Ziyaret Kayası, Ziyaretin Dere, Mamad'ın Pınarı, Üç Taş and Tekke. Visit places outside are mentioned successively with their names. The phenomenon of visiting was classified as the formation of visit places, legends and memorat about them, visiting times and places, typology of visiting applied practises and the aim of visiting. While classified issues were analysed in a detailed way, this topic was also emphasized in means of Turkish culture history and folk science. In the last part of the study, with the gathered information, a conclusion was succeded and some assuptions were mentioned.
Keywords: Alevi Avşars, Public Piety, Ritual, Sacred Places, Visit Phenomenon, Cult of Saint.

Araştırmanın konusu; Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sırasında idam edilecekleri korkusuyla Halep'ten kaçarak farklı yerlerde konakladıktan sonra, 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kabileler hâlinde Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesine yerleşen (K.K.4, K.K.14) Yedi Bucak Avşarları'nın ziyaret olgusunun incelenmesidir. Yedi Bucak Avşarları Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesine bağlı Yerlikuyu, Karpınar, İğdeli, Kaleköy ve Burunören köylerinde yaşamaktadırlar. Alevi bir topluluk olarak tanınan Yedi Bucak Avşarları arasında, ziyaret olgusu etrafında meydana getirilmiş inançlar ve bu inançlara bağlı uygulamalar vardır. Makalede, gözlem ve görüşmeler sonucu elde edilen bilgilerden harekete edilerek tahlil işlemi yapılmıştır.

Ziyaret, Arapça zevr kökünden türeyen bir kelime olup "*ziyaret etmek, görmeye gitmek*" anlamına gelmektedir (Kanar 2009: 1021). Terim olarak; kutsal olarak bilinen/kabul edilen açık ve kapalı mekânları, belli dönemlerde ya da bir olayın ardından, bireysel olarak veya topluluk şeklinde ziyaret ederek; orada dua etmek, uyumak, yıkanmak, kurban kesmek, toprağına, duvarına, taşına yüz sürmek, ağacına çaput bağlamak gibi pratikler icra edip; orada yattığına inanılan kişi veya kişilerdeki olağanüstü güç vasıtasıyla, Tanrı'dan istekte bulunmak maksatlı uygulamalara verilen isimdir.[1]

[1] Ziyaret tanımı daha önce yapılan okumalar neticesinde tarafımızca yapılmıştır: Eliade 1991; Tanyu 2007; Günay vd. 2015; Güngör vd. 2015.

Ziyaretin bir terime dönüşmesinin temelinde *halk dindarlığı* vardır. Halk dindarlığının ziyaret olgusu çerçevesinde önem kazanmasında ise iki önemli etken bulunmaktadır. Bunlardan birisi efsaneleşmiş ve menkıbevi kimliğe bürünmüş *"şehitler", "veliler", "babalar", "dedeler"*; diğeri ise *"su", "ağaç", "taş"* ve *"tepe"* gibi kült hâline gelmiş unsurlardır. Bu iki etkenin ortaya çıkardığı ziyaret inancının kökleri, geleneksel Türk dinine kadar uzanmaktadır. Geleneksel Türk dininden alınan öğretiler, Türklerin tarih boyunca içinde bulundukları çeşitli dinî ve kültürel unsurlarla birleştirilmiştir. Bunlarla birlikte, Anadolu'daki mevcut farklı inanışların dinî-tasavvufi bakışla anlamlandırılması sonucu ziyaret fenomeni[2] oluşturulmuştur (Keskin 2004: 91). Bu fenomenin ortaya çıkmasında kutsallık ön plandadır. Çünkü ziyaret yerinin kutsallığı, Tanrı'nın kutsallığı ile eş değerdir. Gökyüzü ile yeryüzü arasındaki Tanrıların kapıları olan tapınaklar vardır. Bu tapınaklar için Tanrı'nın ya da kutsalın zuhuru gerekmez. Ufacık bir işaret o yerin kutsallığına inanmayı gerekli kılmaktadır (Eliade 1991: 7). Kutsal olduğuna inanılan ziyaret yerleri, Yedi Bucak Avşarları arasında aynı zamanda *adak yeri* olarak kabul edilmektedir.

1. Ziyaret Yerleri

1.1. Yöredeki Ziyaret Yerleri

Yedi Bucak Avşarları'nın yaşadıkları yöredeki ziyaret yerleri; Tekke Ören, Himmet Dede, Ziyaret Kayası, Ziyaretin Dere, Mamad'ın Pınarı, Üç Taş ve Tekke olarak isimlendirilmektedir.

1.1.1 Tekke Ören

Tekke Ören, Karpınar köyünün yaklaşık iki yüz metre kadar aşağısında bulunan, su ve ağaçlarla çevrili bir bölgedir. Yedi Bucak Avşarları, Tekke Ören'in ulemadan kaldığına inanmaktadırlar. Bu bölgenin daha önce orada yaşayan Ermenilerden kaldığına; hatta Tekke Ören'in, eski bir Ermeni köyünün kalıntıları olduğuna dair rivayetler de vardır. Yörede sadece Yedi Bucak Avşarları değil, Sünni köylerde [Kızılpınar] yaşayanlar da Tekke Ören'i ziyaret etmektedirler. Adak kurbanının burada kesilmesiyle istenilen emele ulaşılacağına dair bir inanç vardır. Bölgede şu anda az olmasına karşın, geçmiş dönemlerde daha fazla oranda bulunan suyun içerisine para atılmaktadır. Tekke Ören'den getirilen suyun içerisine atılan metal maddelerin paslanıp paslanmaması, herhangi bir işin hayırla neticelenmesine dair de tahmin yapılmasına sebep olmaktadır. Kaynak kişi, Tekke Ören'den alınan suların kaplarla köylerine [İğdeli] getirildiğini ve içerisine iğne atıldığını ifade etmektedir: "*Tekke Ören'den su getirirler, içine mesela iğne atarlar. İğne paslanırsa işinin olacağına olmayacağına yorarlardı. Öyle aklımda kaldı*" (K.K.1).

[2] Fenomen, hakikati aramaktır. Ziyaret fenomeni ise insanların sonsuz değer verdikleri kutsal olana karşı anlayış, davranış ve sembolleri tasvir edebilmektir. Fenomen konusu için ayrıca bkz. Douglas 1996.

Karpınar köyü muhtarlığı tarafından Tekke Ören'in bulunduğu yere odalar yapılmıştır. Böylelikle suyun aktığı yer kapatılarak gelen ziyaretçilerin rahat bir şekilde yıkanmalarına imkân sağlanmıştır. Çünkü gelen ziyaretçiler, oradaki suyla yıkanınca şifa bulacaklarına inanmaktadırlar.

1.1.2. Himmet Dede

Himmet Dede ziyareti, Karpınar köyünün yaklaşık üç yüz metre doğusunda bulunan tepelik bölgededir. Köylerde dede olduğu zamanlarda yağmur dualarının burada yapıldığı anlatılmaktadır: "*Evveli yağmur yağmadığı zaman oraya çıkardık, eserini de gördük*" (K.K.2); "*Duaya çıkarlardı. Himmet Dede'ye giderlerdi. Yağmur duası için mezarlıktan ağaç alır atarlardı*" (K.K.3).

Bölgede daha önceki dönemlerde yaşayan Ermenilerin ve Rumların, buralardan göçtükleri zaman ziynet eşyalarını Himmet Dede mevkisine gömdükleri rivayet edilmiştir. Bu nedenle altın arayıcıları burada yasak altın arama işine girişmişlerdir. Yöre halkı, Himmet Dede mevkisinde yapılan yasak kazı çalışmaları nedeniyle muzdarip durumdadır: "*Kış gelince millet hep Avrupacı, köylerde millet az kalınca oraları hep eşiyorlar. Eşip çıkarıyorlar, [bu yüzden yatanların] kafası, kıçı [ortalara dökülmüş]*" (K.K.5). Başka bir kaynak kişi ise Himmet Dede'nin bulunduğu bölgedeki tarlada ekim yapmak isteyen birinin öldüğünü, şu şekilde rivayet etmektedir: "*Himmet Dede'yi çok kazdılar. Himmet Dede eteğini [yanındaki tarlayı] sürenlerin rüyasına girmiş. Beni bozdun, Allah da seni bozsun demiş ve adam da öldü*" (K.K.4). Himmet Dede'nin yörede yaşayanların rüyalarına girdiğine dair memoratlar[3] da anlatılmaktadır: "*Annemin dört kızı olmuş, oğlu olmamış. Babam başkalarının, amcalarımın erkek çocuklarını çok severmiş. Rüyasına gelmiş Himmet Dede, 'bırak başkalarının çocuklarını sevmeyi Allah sana da erkek çocuk verecek' demiş... Sonra annem bana hamile kalmış ve ben dünyaya gelmişim, ismimi de Himmet koymuşlar*" (K.K.6).

Bu memorat, gelecekten haber verme motifini içinde barındırması açısından önemlidir. Ayrıca, yörede çok kişi tarafından dile getirildiği için yöre insanının inanmışlığını göstermesi bakımından da dikkate değerdir.

1.1.3. Ziyaret Kayası

Ziyaret Kayası, Yerlikuyu köyünün yaklaşık üç yüz metre kadar üst tarafında, eski Yerliburun köyü adı verilen bölgenin girişinde, eski köy mezarlığının da bitişiğindedir. Söğüt ağaçları altında büyük bir kayanın olduğu bu

[3] Memorat, tabiatüstü ferdî bir tecrübenin, yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatıldığı şahsa bağlı hikâyelere denir. Memoratlar, önceleri efsanelerin alt kadrosu içerisinde ele alınmıştır. Ancak, karakteristik ve gelenek yapısı yanında şahsi bir hayat tecrübesini içermesi nedeniyle efsanelerden ayrı bir tür olarak kabul edilmektedir (Çobanoğlu 2003: 21). Gürol Pehlivan (2009: 91) efsane ile memoratı ayırırken iki türün, kutsal kişiler söz konusu olduğunda benzeştiğinden; fakat tecrübeyi yaşayan kişilere göre farklılaştığından bahsetmektedir. Yani efsanede daha uzak zamandan bahsedilir, memoratta ise tecrübeyi nakleden aktarıcı zinciri beş-altı kişi ile sınırlıdır.

bölge, yöre halkı tarafından kutsal kabul edilmektedir. Araştırma sırasında o bölgeye gidilmesine yardımcı olan kaynak kişinin (K.K.7) taşın önünde dua ettikten sonra eğilerek taşı öptüğü tarafımızca tespit edilmiştir. Köylüler, taşın oraya ne zaman veya kim tarafından getirildiğini bilmemektedirler. Özellikle adak kurbanı olanlar kurbanı burada kesmektedir. Kaya ile ilgili olarak bir olay anlatılmaktadır: "*Üsülü'nün İbrahim bu kayayı kırmış, [kırdıktan sonra] kabilesinin kendi arasında kavga çıkmış. [Kavgada] İbrahim'in kafası yarılmış. Yara azınca adam ölmüş... Taşı kırdığı için kavga çıkmış derlerdi*" (K.K.3).

Ziyaret Kayası'nın bulunduğu alana yaptığımız gözlem gezisinde kaynak kişilerin, kaya dibine bırakılmış bira tenekelerini görünce tepki gösterdikleri de tespit edilmiştir. Kaynak kişiler, orada içki içilmesinden şikâyet etmektedirler. Bu konuda yöre insanının duyarsız davrandığını da dile getirmektedirler.

1.1.4. Ziyaretin Dere

Bu bölgede herhangi bir yapı ya da ağaç bulunmamaktadır. Burunören köyünden Sarıoğlan ilçe merkezine doğru gidilirken Yahyalı köyünü geçtikten yaklaşık iki yüz metre sonra, yolun sol tarafında kalan bölgeye Ziyaretin Dere adı verilmektedir. Bu bölgede her sene bir kaza olduğuna dair inanç vardır: "*İnanışa göre bu mevkide her yıl bir kaza yaşanmaktadır. Bu nedenle özellikle geceleri oradan yalnız geçilmemesi, büyükler tarafından önceleri söylenirdi*" (K.K.8). Anılan bölge günümüzde pancar ekili tarım arazisi olarak kullanılmaktadır.

1.1.5. Mamad'ın Pınarı

İğdeli köyünün yaklaşık beş yüz metre kadar üst tarafında olan Mamad'ın Pınarı bölgesinde şu anda su bulunmamaktadır. Yapılan araştırma gezisinde, daha önce altında su bulunduğu söylenen ağacın dallarına çaputlar bağlandığı tespit edilmiştir. Kaynak kişiler tarafından Mamad'ın Pınarı ile alakalı bir efsane, bir de memorat anlatılmaktadır:

"*Yukarı köylerden bir kadının [Taşlık] gözü ağrıyor, geçmemiş. Yüzünü yıkamış, su içmek istemiş. Eskiden, Şahruh'tan başka köprü yoktu. O yüzden Toramanlılardı, Taşlıklılardı buradan geçiyorlardı. İstasyona kadar hayvanla gidiyorlar, [O yüzden] hasta bir kişiyse iki kişi gidiyorlar, biri bindikleri eşekleri köye getiriyordu. Dönüşte doktorda, muayeneden sonra almışlar. Eşekle geçerken kadın şurada bir su içeyim [demiş]. İçinden gelmiş yani orada su içmiş, elini yüzünü yıkamış, [yıkayınca gözü açılmış/gözünün ağrısı geçmiş]. Ondan sonra böyle gözü ağrıyan, gidip orada yüzünü yıkıyordu*" (K.K.1);

"*Benim emmimin kızı vardı, Nuriye derler. Babamın harmanı vardı köy yukarıdaydı. Analığım Arap kızıydı babam [Mehmet Koç] Yemen'den Yedinci Ordu'da Atatürk'ün Alayı'nda askermiş. Babamın avradı vardı, Arap kızı [Seydi]. 'Git' diyor emmine 'yemeği ver de gel' diyor. Kadın biraz safça, on üç on dört yaşlarında yemeği sırtına sarıyor. Geç vakitte, saat yani bir iki aralarında oraya Mamad'ın Pınarı çıkarsın ya. Bakıyor ki orada bir göl vardı, ha-*

vuzun içinde iki tane kanatlı kanatlı aynı turna gibi bir şeyler banyo yapıyor, yıkanıyor. Yanlarına varıyor bakıyor ki biri kadın, biri erkek. Bunu görünce çırpınıyorlar, çırpınınca kuş oluyor haydi oradan gidiyorlar. Bu da o vaziyeti görünce bayılıp düşüyor… Bunu [Nuriye'yi] okuyup kurtarıyorlar… Ben de beş on sene önce bir rüya gördüm. Bir kumandan binbaşı, bir manga askere eğitim yaptırıyor. Ben de oradan geçermişim, askerliğim aklıma geliyor. Bir selam çakıyorum. 'Komutan bu nedir diyorum' o da 'oğlum diyor, senin aklın yetmez' diyor. Buraları temiz tutun diyor. Evliyalar gelip buraya, ziyaret edip gidiyor diyor…" (K.K.9).

Himmet Dede ziyaretinde olduğu gibi, Mamad'ın Pınarı'ndan getirilen suyun içine de metal eşyalar atıldığı ifade edilmektedir: "*Suyun içine iğne atarlardı, bozuk para atarlardı*" (K.K.10).

Mamad'ın Pınarı'nın sadece suyunun değil, aynı zamanda su birikintisinin çevresinde oluşan çamurunun da şifalı olduğuna inanılmaktadır: "*Sadece suyu değil, çamurunu da sürerlerdi*" (K.K.11). Ayrıca suyun bulunduğu yerin, adak kurbanı kesmek için kutsal mekân kabul edildiği de ifade edilmektedir: "*Bez falan bağlarlar. Dileği olan gelip burada kan akıtır*" (K.K.12).

Dilekte bulunan insanların Mamad'ın Pınarı'na gelerek kan akıtmaları bir şükran vesilesidir. Ancak araştırma sırasında burada kurban kesildiği tespit edilememiştir. Adak kurbanlarının, Mamad'ın Pınarı yerine artık İğdeli Pir Sultan Abdal Kültür ve Cemevi'nin önünde kesildiği görülmüştür. Önceden var olduğu söylenen su gözünün hemen başındaki ağaçta da çaputlar bağlıdır. Bu çaputların, yaz aylarında köylere gelen kişiler tarafından bağlandığı rivayet edilmektedir. Ayrıca, suyun bulunduğu yerin yaklaşık yüz metre aşağısındaki bir ağaca daha çaputlar bağlandığı görülmüştür.

1.1.6. Üç Taş

İğdeli köyünde, eski köy adı verilen Tayfur mevkisinin üst tarafında, üç adet taş bulunduğu anlatılmaktadır. Taşların kutsal olduğuna dair inanç vardır. Geçmiş dönemlerdeki kurban bayramlarında kurbanların bu taşların başında kesildiği rivayet edilmektedir. Ayrıca Mamad'ın Pınarı gibi orada da adak kurbanı kesildiği ve yağmur duası yapıldığı anlatılmaktadır: "*Büyük dedelerimiz, babalarımız yağmur yağmadı zaman iki üç tane koyun getirirlerdi. Yağmur duasına çıkarlardı. Dedemiz gelirdi, Dede orada dua okurdu, iki rekât namaz kılarlardı*" (K.K.9). Kaynak kişiler üç taş olduğunu söyleseler de günümüzde bu taşların nerede olduğu bilinmemektedir. Araştırma sırasında, bölgeye yapılan gezide yerleri tespit edilememiştir.

1.1.7. Tekke

Kaleköy köyü içerisinde şu anda binası olmayan bir yerdir. Daha önceki dönemlerde yağmur dualarının burada yapıldığı ve adak kurbanlarının burada kesildiği söylenmektedir. Tekke'ye ait tek bulgu ise bir kaynak kişinin evinde bulunan mermerdir. Bu mermerin şifalı olduğuna ve sırt ağrısı çekenlerin, mermere yaslanması suretiyle ağrılarının geçtiğine inanılmaktadır. Köyde yaşayan bir kaynak kişi Tekke bölgesinin ve orada bulunan

taşın efsanesini şu şekilde nakletmektedir: "*Hacı Bektaş'tan dede gelirken orada atıyla dinlenmiş. Orada taşlık bir yerde oturmuşlar. [Bunu anlatırken, eskiden çok gericilik vardı bizim Alevilerde diye eklemektedir]. Dede oraya oturduğu için herkes bir taş atmış, ziyaret öyle oluşmuş*" (K.K.13).

İsimleri bilinen ziyaret yerleri ya da kutsal mekânlar dışında, Yerlikuyu köyünde bir evin arsasında yatır olduğu halk arasında rivayet edilmektedir. Bu arsanın eski sahibinin geceleri uykuda rahatsız edildiği için ev yerini sattığı, yeni alan kişinin de ev yapmayı düşündüğü yer ile ilgili rüyasında gördüklerinden etkilenerek, buraya ev yapmaktan vazgeçtiği anlatılmaktadır. Bu durum Anadolu'da yaygın bir inançtır. Ziyaret yerinde yattığına inanılan kişinin hoşlanmadığı ya da istemediği şeyler yapılırsa bu fiilleri işleyenlere zarar vereceğine inanılmaktadır (Günay vd. 2015: 144). Bu bağlamda bizim örneğimizde de orada yattığı söylenen kişinin ev yapılmasına karşı çıktığına inanılmaktadır. Ev yapmak isteyenler de daha sonra kendilerine zarar gelmemesi için bu karardan vazgeçmişlerdir.

Burunören köyünde, köyün batı taraf çıkışında önceki dönemlerde kurban kesilen bir alan tespit edilmiştir. Niçin özellikle burada kurban kesildiğini bilen yoktur. Ama hem günümüzde hem de geçmiş yıllarda -cem töreninin yapıldığı dönemlerde-[4] kurban kesmek isteyenlerin, dedelerle birlikte buraya gelip kurban kestikleri ve dua ettikleri anlatılmaktadır. Bu bölgeye verilen özel bir isim bulunmamaktadır. Burunören köylüleri tarafından köyün çıkışı diye anılan bölgede kurban kesimi haricinde bir ritüel[5] gerçekleştirilmemektedir.

1.2. Yöre Dışındaki Ziyaret Yerleri

Şarkışla'nın Saraç köyü içindeki Şeme isminde bir yatır, Yedi Bucak Avşarlarınca kutsal kabul edilip ziyaret edilmektedir. Şeme'nin orada yattığına inanılan zat olduğu düşünülmektedir. Yedi Bucak Avşarları arasında, yöre dışında; Ağırnas [Kayseri], Hacı Bektaş [Nevşehir-Hacı Bektaş], Hasan Dede [Kırıkkale-Hasandede], Abdal Musa [Antalya-Elmalı], Pirim Baba [A-masya-Merzifon], Göğlü Baba [Adana], Ashabı Kehf [Tarsus]; Türkiye dışında ise Gül Baba [Makedonya], ziyaret yerleri olarak bilinmektedir.

2. Ziyaret Yerleri İle İlgili İnançların Tahlili

Daha önce de değinildiği gibi ziyaret konusu, insanların zihninde yarattığı İslam merkezli halk dindarlığının bir getirisidir. Bu nedenle ziyaret yerlerini

---

[4] Yedi Bucak Avşarları arasında yaklaşık elli yıl cem töreni yapılmamıştır. 2013 yılında Pir Sultan Abdal Kültür ve Cemevi'nin açılmasından sonra tekrar cem töreni icra edilmeye başlanmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: (Gezer 2016: 90).

[5] Terim olarak ritüel, çeşitli disiplinler bağlamında kullanılmaktadır. Bu nedenle ritüel teriminin anlamı, disiplinlerin teorik varsayımlarına göre değişir. Bir sosyolog için ritüel; bireyin kendisi ya da toplulukla alakalı bazı değerlerin, öngörülen zamanlarda, sembolize olmuş şekilde, değişmeyen ve devamlı davranış olarak tekrarlanmasıdır (Honko 1979: 372). Halk biliminde ise ritüel en kısa tarifiyle geleneğin icra şeklidir.

ve bu yerlerdeki uygulamaları ayrıntılı bir şekilde incelemek, ziyaretin fenomene dönüşümünün anahtarı olacak tespitleri içermektedir.

2.1. Ziyaret Yerlerinin Oluşumu

Ziyaret yerleri ile ilgili anlatılan rivayetlerden yola çıkılarak, ziyaret fenomeninin ne şekilde oluştuğunu tespit etmek mümkündür. Tekke Ören ve Himmet Dede ziyaret yerlerinin, orada yatan velilerden kalma olduğuna inanılmaktadır. Bu açıdan incelendiğinde veli kültüyle ilişkilendirilebilir. Veli kültü, üstün kuvvet ve kudretle donanmış, Tanrı'ya yakın kabul edilen bir şahsiyetin, herhangi bir konuda sağ veya ölü iken yararının dokunacağı inancına bağlı ritüeller uygulanmasıdır. Veliler; toplumsal, dinî ve ahlaki değerleri yansıtırlar (Ocak 1992: 6-7). Bu nedenle İslam dini ile Türk cemiyetinin, yüce değerlerini temsil eden kişiler olarak kabul edilirler (Kaplan 2001: 131). Tekke Ören ve Himmet Dede ziyaretlerinde bu durum söz konusudur. Orada yattığına inanılan velilerden yardım istenilmektedir. Yerlikuyu köyünde bulunan Ziyaret Kayası, Kaleköy köyünde bulunan Tekke ve İğdeli köyünde bulunan Üç Taş ise orada bulunan kaya, mermer ve taşların kutsallığı ile ilişkilendirilmektedir. Türklerde, taşlarla ilgili inançlar İslamiyet öncesi döneme uzanmaktadır. Bu inançlar, İslamiyet'le birlikte etki alanı daralmış olmasına rağmen devam etmiştir. İlaç, şifa, çocuk doğurmak, sihir, uğur, dilek ve adak için taşlara müracaat edilmiştir (Tanyu 1968: 34). Anadolu'nun diğer yerlerinde görülen taşla ilgili uygulamalar Yedi Bucak Avşarları arasında da vardır. Bu inançlar, ziyaret olgusunun da içine girmiştir. Bu nedenle taş, kaya ve mermer kutsal sayılarak ziyaret özelliği kazanmıştır. Ziyaret yerlerinin oluşumundaki diğer bir etken su kültüdür. Çünkü Tekke Ören ve Mamad'ın Pınarı, ziyaret yeri olarak su ile ilişkilendirilmektedir. Su, evrenin yaratılışında bulunan temel madde olarak değer kazanmıştır. Bu nedenle suların bulunduğu yere önem verilir ve bazı sulara, pınarlara, akarsulara da kutsallık atfedilir. Kutsallık atfedilmesi suyun güç, hayat, yenilenme, devam etme ifadesi olması; canlılık, hareketlilik getirip iyileştirme ve rehberlik etme yetisi ile açıklanabilir (Eliade 2005: 225-227). Tekke Ören'de insanların yıkanması, Mamad'ın Pınarı'nın suyunun bir hastaya şifalı geldiğine inanılması, suyun güç ve yaşam kaynağı olarak iyileştirme yetisi ile açıklanabilir. Bu rivayetler, mukaddes kabul edilen suların etrafında bir ziyaret kültünün oluşmasına sebep olmuştur. Burunören yakınlarındaki Ziyaretin Dere isimli ziyaretin de kutsallığının suyla ilişkili olduğu düşünülebilir. Ancak günümüzde o bölgede herhangi bir su, ağaç ya da mekân bulunmamaktadır. Ziyaretin Dere ismini nasıl aldığı ve daha önce Ziyaretin Dere kutsalı bağlamında ne tür ritüellerin icra edildiği ise bilinmemektedir. Ziyaret yerlerinin oluşumundaki diğer bir unsur ise ağaçlardır. Ağaç kültüyle ilişkili olan bu uygulama; yaratıcı, esirgeyici, eşsiz ve tek olan Tanrı'ya şükran duygularını dile getirmenin bir yoludur. Geleneksel Türk dininden günümüze devam edegelmiştir (Ergun 2004: 374). Yer altı, yer ve yer üstü şeklinde üç kozmik bölge kültürüne sahip olan toplumlarda, bölgeler arası

iletişimin kozmik ağaç/hayat ağacı yoluyla sağlandığına inanılmıştır (Bekki 2003: 183-184). Yedi Bucak Avşarları'nın yaşadıkları bölgedeki ziyaret yerlerinde ağaç olduğu gibi, Mamad'ın Pınarı'nda bulunan iki ağaca da çaputlar bağlanmaktadır. Bu durum ağaç kültünün göstergeleridir.

2.2. Ziyaret Yerleri Etrafında Oluşmuş Efsaneler ve Memoratlar

Himmet Dede ve Mamad'ın Pınarı etrafında oluşmuş efsaneler ve memoratlar vardır. Himmet Dede ziyaretinde yatan zatın, erkek çocuğu olmayan bir kişinin rüyasına girdiği anlatılmaktadır. Bu zatı rüyasında gören kişinin oğlu olmuş ve ismini de Himmet koymuştur. Ayrıca Himmet Dede'nin bulunduğu bölgede tarla eken bir kişinin Himmet Dede'yi rüyasında görmesi, ancak onun söylediklerine kulak asmayarak tarlayı ekmeye devam etmesinin sonunda ölmesi, kutsala saygısızlığın cezalandırılması örneği olarak ele alınabilir.

Mamad'ın Pınarı ile ilgili bir efsane, bir de memorat tespit edilebilmiştir. Memoratta, o suda yıkanan bir kadınla bir erkeğin kuş olup uçmaları motifi vardır. Efsanede ise Mamad'ın Pınarı'nda akan su ile yüzünü yıkayan kadının göz ağrısının iyileştiği belirtilmektedir. Bu tür efsanelerde (veya memoratlarda) kutsallık, doğrudan o kabirde yatan şahsın manevi derecesi ile ilgilidir. Bu nedenle kabir ve/veya makamlar anlatının ana unsuru olur. Çünkü veliler öldükten sonra da o makamın koruyucusu olarak görülürler (Görkem 2006: 84). Özellikle velilerin yattıkları yerlerin koruyucusu olarak bilinmesi, Mamad'ın Pınarı memoratındaki asker motifiyle örtüşmektedir. Bu bağlamda veliler; olağanüstü olanı başarma, gelecekten haber verme ve koruma-gözetme vasıfları ile halkın muhayyilesinde yer etmişlerdir.

2.3. Ziyaret Zamanları ve Ziyaret Mekânları

Yedi Bucak Avşarları arasında ziyaret yerlerine gitmek için belirli bir zaman yoktur. Geçmiş dönemlerde yağmur duası yapmak ve kurban kesmek için gidilen ziyaret yerlerine, günümüzde özellikle gidilen bir zaman dilimi tespit edilememiştir. Araştırma dönemi boyunca Tekke Ören, Ziyaret Kayası ve Mamad'ın Pınarı dışında kalan ziyaret yerlerine gidildiği de görülmemiştir. Ziyaret yerlerinin hepsi de açık mekândadır. Sadece Tekke Ören'de, gelen ziyaretçilerin yıkanabilmeleri için sonradan yaptırılmış odalar vardır. Onun dışında kalan ziyaret yerleri ise açık mekân özelliği taşımaktadır.

2.4. Ziyaret Yerlerinin Tipolojisi

Yedi Bucak Avşarları'nın yaşadıkları yöredeki ziyaret yerlerinde yattığına inanılan velilerin, anonim tip olma özellikleri vardır. Sadece o yöre halkı tarafından ziyaret edildikleri için de mahalli tipler olarak bilinmektedirler. Tezahür biçimi açısından ise ağaç, su ve tepe gibi tabiat varlıklarında tezahür eden tipler olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

2.5. Ziyaret Esnasında Yapılan Uygulamalar

Bahsedilen ziyaret yerleri arasında, Tekke Ören'e gelen ziyaretçilerin orada bulunan su ile yıkandıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca suyun bir kap içerisine

konularak evlere götürüldüğü ve suyun içine metal eşyalar (madeni para, iğne) atıldığı, kaynak kişiler tarafından anlatılmaktadır. Ziyaret Kayası'na gidenlerin eğilerek kayayı öpüp niyaz ettiklerine şahit olunmuştur. Mamad'ın Pınarı'nda ve Burunören köyünde bir alanda kurban kesildiği ise kaynak kişilerin söylediklerinden anlaşılmıştır. Bunun dışında, Mamad'ın Pınarı'nda bulunan iki ağaca çaput bağlandığı bizzat görülmüştür. Çaput asma geleneği, geleneksel Türk dininden gelmedir ve kansız kurban olarak kabul edilmektedir[6]. Eski Türklerdeki inanca göre ayinlerde, yapılan duaların yanı sıra saçı adı verilen sungular, *yalama* adı verilen ağaçlara asılmıştır. Para atma geleneği de çaput asmanın başka bir ifade şeklidir. Çünkü tüccar kavimlerde saçı geleneği, para saçmak şekline dönüşmüştür (Güngör vd. 2015: 78). Yedi Bucak Avşarları arasında icra edilen uygulamalar, geleneksel Türk dininden günümüze taşınmış ve inanç olarak kabul edilmiş ritüellerdir. Ancak inanmışlık anlamında yeni anlamlar yüklenmiş ve işlevsel açıdan çok daha fonksiyonlu bir yapıya bürünmüştür. Geçmiş dönemlerde yağmur yağdırma törenlerinin de ziyaret yerlerinde yapıldığı anlatılmaktadır. Günümüzde köylerde yaşayan insan sayısı bir hayli azaldığı için araştırma sırasında yağmur yağdırma ritüelinin icra edilmediği tespit edilmiştir.

2.6. Ziyaretin Amacı

Ziyaretler bir amaç doğrultusunda incelendiği zaman, kendisinden bereket ve keramet fışkıran kaynaklar olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle ona temas ederek kutsalın gücünü elde etme veya onun gücünden istifade etme isteği vardır. Hastalıklardan şifa bulmak, çocuk sahibi olmak, çocuğun yaşamasını sağlamak, yağmur duası yapmak, dilek tutmak, adak adamak, ev, araba gibi mülkiyetlere sahip olmak, kazalardan belalardan uzak durmak gibi pek çok istek ziyaretin sebebini oluşturabilmektedir (Günay vd. 2015: 145-146). Yedi Bucak Avşarları arasında uygulanan pratikler açısından incelendiğinde, ziyaretlerin farklı amaçlarla yapıldığı görülmüştür. Günümüzde çok yaygın olmamakla birlikte hâlen icra edilen ziyaretlerde, şifa isteme ve dilekte bulunma başlıca amaçlar olarak göze çarpmaktadır. Tekke Ören ve Mamad'ın Pınarı sularının şifalı olduğuna dair inanç günümüzde de vardır. Bu nedenle Tekke Ören'e gelenler orada yıkanmaktadırlar. Bu ritüel, hastalıktan kurtulmuş yeni bir vücuda kavuşmanın isteğidir. Temelinde, orada yattığına inanılan kişinin gücünün su teması ile hastanın vücuduna geçeceği inancı vardır. Ayrıca orada bulunan sular, bir kap içerisinde evlere getirilip içine metal eşya atılmaktadır. Dileğin kabul olup olmayacağının

[6] Türk kültürünün en önemli taşıyıcı eseri kabul edilen Divanü Lügati't Türk'te kurban terimi için *ıdhuk* ve *yağış* kelimeleri kullanılmaktadır. Idhuk için "*Kutlu ve mübarek olan her nesne. Bırakılan her hayvana bu ad verilir. Bu hayvana yük vurulmaz, sütü sağılmaz, yünü kırkılmaz, sahibinin yaptığı adak için saklanır*" (Atalay 1992 C I: 65) denilmektedir. Yağış ise "*İslam'dan evvel Türklerin adak için yahut Tanrılara yakınlık elde etmek için putlara kestikleri kurban*" (Atalay 1992 C III: 10) şeklinde açıklanmaktadır. Kurban kelimesini karşılamak için tarihî dönemlerde, yağış ve ıduk kelimeleri dışında; *kereh, kergek, kudayı, Allahlık, ıtık, ıyuk,* ve *tapığ* isimleri de kullanılmıştır (Güngör 2007: 535).

metallerin paslanması ile yorumlanması da amaçlardan biridir. Bu durum, ziyaret yerlerinin İslami zeminine ters düşmektedir. Ancak ziyaret yerlerinin, İslami zemin dışında kült ve inançlar çerçevesinde şekillendiği bir gerçektir. Kutsal kabul edilen mekânlardan getirilen sular üzerinden geleceği belirleme, Hikmet Tanyu'nun (2007: 301) yaptığı tasnife göre[7] falla ilgili husus olarak değerlendirilebilir. Daha önce de bahsedildiği gibi, ziyaret yerlerinde adak kurbanları da kesilmektedir. Kanlı kurban dışında, Mamad'ın Pınarı'nın hemen yanında bulunan ağaca ve yaklaşık yüz metre aşağısında bulunan başka bir ağaca çaput bağlanmaktadır. Eski Türkler döneminde, giden Tanrı kutunu geri getirmek için ağaç altında törenler yapıldığı gibi, ağaçlara bez bağlanarak Tanrı'ya niyazda bulunulmuştur. Günümüzde de kutsal kabul edilen ağaçlar, Tanrı'ya dileklerin iletildiği yerlerin başında gelmektedir (Ergun 2004: 374-387). Bu inanç, Şamanizm kalıntısı olarak değerlendirilebilir. Çünkü mezarlara ve ağaçlara nezir olarak paçavra bağlamak Şamanizm uygulamalarındandır. Daha sonraki süreçte Müslüman Türkler arasında da dinî bir vazife gibi görülmüştür. Şamanistler bu adakları; yer-su, dağ, ağaç, orman ruhlarına ve Yer-Su adını verdikleri Tanrı'ya bağışlarlardı. Yer-Su Tanrılarının bununla kanaat ettiklerine inanılırdı. Müslüman Türklerde ise bu inanç, paçavraları velilerin makamlarına ve kutsal bilinen yerlere bağlayarak, orada yattığı düşünülen kimseden yardım bekleme şekline dönüşmüştür (İnan 1987: 472). Bu nedenle ağaçlar vasıtasıyla dileklerde bulunulması ve ağaçlara kansız kurban olarak çaputlar bağlanması, dileğin gerçekleşmesi isteğinin tezahürüdür. Kanlı kurbanların özellikle ziyaret yerlerinde kesilmesinin amacı ise kişinin yaptırdığı evde güle güle oturması, aldığı arabaya kaza bela gelmemesi ya da başına gelebilecek kötülüklerden korunması isteğidir. Kurbanın kanının çocuğun alnına sürülmesi de sihrî bir uygulamadır. Çocukların alnına kan sürülmesi, kurban kanının sıçratılması ya da evin temeline kan akıtılması, Sami dinlerdeki geleneğin bir devamı olarak görülebilir. Kurbanın kanının herhangi bir nesneye değdirilmesiyle o nesne simgesel olarak kurban edilmektedir (Selçuk 2008: 159-162). Geçmiş dönemlerde icra edilen yağmur yağdırma törenleri de kutsal olduğuna inanılan yerlerde yapılmıştır. Bu törenlere, Sarıismailoğlu soyundan Hanifi Dede ile Hüseyin Dede'nin amcasının hanımı, Emlek yöresinden bir dedenin kızı olan Fatigül Ana'nın öncülük ettiği anlatılmaktadır:

"*Himmet Dede ile Tekke Ören'de yapılırdı. Yağmursuzluktan ekinler o sene yandı. Para toplandı üç kuruş, beş kuruş; olamayanların bulguru, unu, hiçbir şey olmayandan tavuğu, yani mutlaka bir şey katsın, duamız kabul olsun dediler. [Önce] mezara gittiler, mezardaki ölülere dua ettiler. Sonra*

[7] Hikmet Tanyu (2007: 325), ziyaret yerlerinde görülen ve eski inançların kalıntısı olan inanmaları: animizm, mahalli ilahlar, atalara tapınma, ölüler kültü, ağaç kültü, su kültü, dağ kültü, ateş kültü, kurban kültü, büyü, falla ilgili hususlar, taş-kaya kültü ve hayvanlarla ilgili inançlar şeklinde tasnif etmektedir.

Himmet Dede'de kazanlar kaynattılar. Orada dua edildi. Fatigül Ana önde. O, 'Ya Allah, Ya Muhammed, Ya Ali' dediğinde biz 'Âmin' diyorduk. 'Ya Hızır' diyordu, ulu evliyaları sayıyordu. Şunu çok iyi bilirim, bir bulut yükseldi, [gelene kadar] sele kapıldık" (K.K.14).

Yağmur duası, kuraklığı dolayısıyla kıtlığı önlemek için doğaüstü güçlerle doğrudan ya da doğaüstü güçlere yakın olduğuna inanılan güçler aracılığıyla dolaylı olarak ilişki kurup, onlardan yağmur yağdırmalarını isteme amacıyla yapılan törenlere verilen genel isimdir. Anadolu'da yağmur yağdırma işlemlerinde dinî uygulamalar ile büyüye bağlı uygulamalar iç içe geçmiştir. Bu durum Anadolu'nun farklı yerlerinde, farklı inançlar şeklinde uygulanmaktadır (Erginer 1997: 211-215). Yedi Bucak Avşarları arasında da yağmur duası, hem dinsel hem de büyüsel gelenek olarak iç içe geçmiş durumdadır. Bu bağlamda geçmiş dönemlerde icra edilmiş yağmur yağdırma ritüellerinde teslimiyet duygusu çok açıktır. Yapılan uygulamlar ise bu teslimiyetin tezahürleridir. Uygulamalar arasında ilk dikkat çeken unsur, kanlı ve kansız kurbanların olmasıdır. Kansız kurban olarak para ve bulgur karşımıza çıkmaktadır. Bulgur, Türk kültüründe bereketin sembolü olarak bilinmektedir. İlk duanın yapıldığı yer ise mezarlıktır. Bu durum bizi atalar kültüne götürmektedir. Ataları tazim etmek, onların gönlünü hoş tutmak buradaki temel ilkedir. Çünkü yağmur yağması için atalardan ve duanın yapıldığı kutsal mekânda metfun olduğuna inanılan evliyalardan aracılık istenmektedir. Hak, Muhammed, Ali üçlemesi, Alevi bir toplum olan Yedi Bucak Avşarları arasında, hayatın her döneminde başvurulan dinî bir sembol olarak görülebilir. Hızır ise zor durumda kalanlara yardımcı olan mitolojik ve/veya dinî bir kahramandır. Burada Hızır'dan da yardım istenmektedir. Hızır kültü dışında, başka evliyaların isimlerinin sayılması da evliya kültünün geleneğin içinde olmasıyla açıklanabilir. Dinî lider olarak Yedi Bucak Avşarları'nın dedesi Hanifi Dede ile yine aynı evden Fatigül Ana'nın bulunması onlara olan inanmışlık duygusuyla ilişkilendirilebilir. Zaten kaynak kişiler, hemen yağmur yağmasında onların *kerameti* olduğuna inanmaktadırlar.

Sonuç

Bu çalışmada, Kayseri'nin Sarıoğlan ilçesine bağlı beş köyde yaşayan Yedi Bucak Avşarları'nın ziyaret yerleri ve bu yerlerdeki inanca bağlı uygulamalarla ilgili bilgiler aktarılmıştır. Yedi Bucak Avşarları'nın yaşamlarında geleneksel halk dindarlığı anlayışı göze çarpmakta ve bu durum ziyaret ritüellerinde de kendini hissettirmektedir. Yedi Bucak Avşarları'nca kutsal kabul edilen yerler yöre ve yöre dışında olmak üzere iki başlık hâlinde sınıflandırılmıştır. Bölgedeki ziyaret yerleri ise kendi içinde alt başlıklar şeklinde verilmiştir. Ziyaret yerlerinin oluşumu ve ziyaret yerleri etrafından anlatılan efsaneler ve memoratlar derlenerek tahlil edilmiştir. Ziyaret yerlerinin oluşumunda veli kültü inancının etkisi görülmekte, bu durum genel anlamda icra edilen uygulamaları etkilemektedir. Ziyaret zamanı olarak bilinen

belirli bir zaman olmamakla birlikte geçmiş dönemlere göre de farklılıklar göze çarpmaktadır. Ziyaret yerlerinin hepsi de açık mekân özelliği taşımaktadır. Ziyaret olgusu tipolojik olarak incelendiğinde ise orada yattığına inanılan velilerin anonim, mahalli ve tabiat varlıklarında tezahür etmiş tipler olduğu fark edilmektedir. Ziyaret yerlerinde ortaya konulan uygulamalar da ilgi çekicidir. Su içine para ve iğne atma, ağaçlara çaput bağlama gibi uygulamalar geleneksel Türk dininin günümüze yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. İcra edilen uygulamalar hiç şüphesiz belli amaçlarla paralel olarak yürütülmektedir. Bu bağlamda; çocuk sahibi olmak ve çocuğun yaşamasını sağlamak, hastalıklardan korunmak ya da şifa bulmak, yağmur yağdırmak, dileğin gerçekleşmesini istemek, adak adamak, ev, araba gibi mülkiyetlere sahip olmak, kazalardan belalardan uzak durmak gibi pek çok istek ziyaretin sebebini oluşturabilmektedir.

KAYNAKÇA

1. Yazılı Kaynaklar

ATALAY Besim (çev.) (1992). *Divanü Lûgat-it- Türk Tercümesi C I, III*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

BEKKİ Salahaddin (2003). "Merkez Simgeciliği ve At Çakı", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, S. 35 (2003/3), s. 181-184.

ÇOBANOĞLU Özkul (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Türk Halk İnançları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

DOUGLAS Allen (1996). "Din Fenomenolojisi", çev. Mehmet Katar, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C XXXV/1, s. 437-465.

ELIADE Mircea (1991). *Kutsal ve Dindışı,* çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Gece Yayınları.

ELIADE Mircea (2005). *Dinler Tarihi -İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi-*, çev. Mustafa Ünal, Konya: Serhat Kitabevi Yayınları.

ERGİNER Gürbüz (1997). *Kurban, Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ERGUN Pervin (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

GEZER Seyit (2016). *Yedi Bucak Avşarları Üzerine Sözlü Kültür İncelemesi*, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

GÖRKEM İsmail (2006). *Elazığ Efsaneleri*, Elazığ: Manas Yayıncılık.

GÜNGÖR Harun (2007). "Eski Türk Dini", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 529-539.

GÜNGÖR Harun vd. (2015). *Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dinî Tarihi*, Ankara: Berikan Yayınları.

GÜNAY Ünver vd. (2015). *Kutsallık ve Ziyaret Fenomeni –Disiplinler Arası Bir Yaklaşım-*, Antalya: Otorite Kitap Yayınları.

HONKO Lauri (1979). "Theories Concerning The Ritual Process: An Orientation", *Scıence Of Relıgıon. Studıes In Methodology*, ed. Lauri Honko, Newyork: Mouton Publishers, Paris, pp. 369-389.

İNAN Abdülkadir (1987). *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

KANAR Mehmet (2009). *Arapça Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.

KAPLAN Mehmet (2001). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

KESKİN Y. Mustafa (2004). "Gelenek ve Modernlik İlişkisi Bağlamında Türkiye'de Ziyaret Olgusuna Bir Bakış (Keçeci Baba Örneği)" *Dini Araştırmalar Dergisi*, C VI, S 18, s. 89-101.

OCAK Ahmet Yaşar (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıpnameler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

PEHLİVAN Gürol (2009). "Dinî Şahsiyetler Hakkında Oluşan Anlatılar", *Millî Folklor Dergisi*, S 83, s. 88-96.

SELÇUK Ali (2008). *Ağaçeri Türkmenleri Tahtacılar*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.

TANYU Hikmet (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

TANYU Hikmet (2007). *Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri*, Ankara: Elips Kitap Yayınları.

2. Sözlü Kaynaklar

(K.K.1) Ahmet Şahin, 1942 doğumlu, ortaokul mezunu, emekli, İğdeli köyü; (K.K.2) Anşa Tatar, 1939 doğumlu, öğretmen okulu mezunu, emekli öğretmen, İğdeli köyü; (K.K.3) İsmail Uğur, 1946 doğumlu, ortaokul mezunu, emekli, Yerlikuyu köyü; (K.K.4) Şahin Tatar, 1939 doğumlu, öğretmen okulu mezunu, emekli öğretmen, İğdeli köyü; (K.K.5) Mustafa Yıldırım, 1933 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Karpınar köyü; (K.K.6) Himmet Ekici, 1965 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, İğdeli köyü; (K.K.7) Ali Yalçın, 1939 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, Yerlikuyu köyü;(K.K.8)Haydar Erdoğan, 1960 doğumlu, lise mezunu, emekli, Burunören köyü; (K.K.9) Veli Koç, 1929 doğumlu, okuma yazma biliyor, emekli, İğdeli köyü; (K.K.10)Duran Yalçın, 1972 doğumlu, ilkokul mezunu, köy bekçisi, Yerlikuyu köyü; (K.K.11) Safiye Ceylan, 1965 doğumlu, lise mezunu, ev hanımı, İğdeli köyü; (K.K.12) Ali Duman, 1934 doğumlu, ilkokul mezunu, emekli, İğdeli köyü; (K.K.13) Süleyman Başkaya, 1941 doğumlu, lise mezunu, emekli astsubay, Kaleköy köyü; (K.K.14) Duran Özaydın, 1932 doğumlu, lise mezunu, emekli, Karpınar köyü.